

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ІНТЕРНЕТ-СЕРЕДОВИЩІ

Тетяна ФАДЕЄВА (Кіровоград)

У статті розглядається проблема формування професійно-методичних компетенцій майбутнього вчителя початкових класів з використанням Інтернет-матеріалів. Урахування цінностей навчання студентів психолого-педагогічного факультету предметам методи ко-математичного циклу в Інтернет-середовищі сприяє професійно-особистісному становленню майбутнього вчителя, готового до адаптації в умовах сучасної практико орієнтованої професійної діяльності.

В статье рассматривается проблема формирования профессионально-методических компетенций будущего учителя начальных классов с использованием Интернет-материалов. Использование ценностей обучения студентов психолого-педагогического факультета предметом методико-математического цикла в Интернет-среде способствует профессионально-личностному становлению будущего учителя, готового к адаптации в условиях современной практико-ориентированной профессиональной деятельности.

Ключові слова: цінності вищої освіти, професійно-методична компетенція, Інтернет-середовище, інформаційні технології, управління.

Постановка проблеми. Оновлення та перебудови навчального процесу у вищій школі на засадах Болонської угоди обґрунтовуються концептуальними положеннями розвитку безперервної системи освіти та потребами освітньо-педагогічної практики щодо підготовки висококваліфікованих працівників освіти. Зорієнтованість на ціннісні характеристики освітніх перспектив щодо підготовки педагогічних кадрів передбачає реалізацію якісно нових підходів до організації навчального процесу у вищій школі. Пріоритетними напрямками розвитку продуктивної вищої освіти є: 1) переструктурування змісту підготовки майбутнього вчителя, розробка програмно-методичного забезпечення та формування професійно-методичних компетенцій відповідно до вимог кредитно-модульної системи навчання; 2) використання технологій навчання (особистісно-орієнтованих, інтерактивних, інформаційних, ігрових, дидактичних тощо), адаптованих до навчання на освітньо-кваліфікаційних рівнях «бакалавр», «спеціаліст».

Аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження вказує, що компетентнісний підхід в освіті України, як утвердження нової парадигми освіти, розроблявся вченими Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зязюном, А. Кузьмінським, О. Пометун, О. Савченко. Категоріальну сутність компетентнісного підходу досліджували А. Дахін,

Д. Мещеряков, С. Раков, А. Хуторський. Проблему упровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутнього вчителя вивчали Н. Кузьміна, О. Локшина, О. Овчарук, О. Савченко та інші. Аналіз публікацій щодо використання інформаційних технологій у вищій школі дозволяє виокремити підходи, перший із яких полягає у вивченні проблеми формування інформаційної культури (В. Беспалько, П. Гальперин, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Ю. Рамський, Н. Тализіна, І. Тесленко). Інший підхід (Б. Гершунський, М. Смұльсон) передбачає розробку комп'ютерних навчальних програм, створення електронної бібліотеки та підготовки мультимедійних презентацій для їх практичного використання у навчальному процесі. Однак, невирішеною залишаються проблема формування професійно-методичних компетенцій майбутніх вчителів початкових класів у спеціально організованому Інтернет-середовищі.

Мета статті полягає у: визначенні базових ціннісних орієнтацій щодо формування професійно-методичних компетенцій майбутніх учителів початкових класів; виокремленні підходів для управління організацією інформаційного середовища з використанням Інтернет-матеріалів.

Виклад основного матеріалу. Соціально-технічний виклик, який спостерігаємо на початку ХХІ століття, зумовлений стрімким розвитком високотехнологічного виробництва, інформатизацією суспільних процесів та пошуком нових освітніх перспектив. Педагогічний процес у вищій школі виконує функції випереджувального навчання у часі та за змістом [1, с.193]. Підготовка фахівців для сучасної школи має здійснюватися на засадах гуманізації. Гуманістичний підхід – це упровадження у кожен одиницю педагогічного процесу ціннісних установок щодо якості підготовки майбутнього вчителя та виховання у студентів соціальної відповідальності за результати навчання. Застосування інформаційних технологій у навчальному процесі в Інтернет-середовищі пов'язано з їх загальноосвітньою та методологічною значущістю, потенціалом до організації дистанційної продуктивно-творчої, пошукової і дослідної діяльності студентів, значними можливостями для самоосвіти та професійного самоствердження, оскільки «використання Інтернет-ресурсів у дистанційному навчання вносить принципові зміни до системи навчання» [3, с. 8]. У формуванні професійно-методичних компетенцій, які розуміємо як наперед визначені вимоги щодо якості підготовки майбутнього вчителя, значну роль відіграє створення навчального середовища із залученням Інтернет-ресурсів відкритого типу під конкретну навчальну дисципліну.

Продуктивність використання інформаційних технологій у навчальному процесі залежить від багатьох дидактичних умов, і, насамперед, від цільових та ціннісних установок, орієнтованих на досягнення якісно нових результатів вищої освіти. Цінності освіти є найбільш ефективними у формуванні мотивів навчання та сприяють здійсненню нормативно-правового впливу на розвиток потенціалу майбутнього спеціаліста [2, с. 294]. Вони є необхідною складовою формування професійно-методичних компетенцій сучасного вчителя, оскільки спрямовані на підсилення фундаментальної підготовки майбутніх учителів і мають аспекти: а) інформаційні технології як об'єкт вивчення (комп'ютерні компетенції як реалізація інформаційного аспекту модернізації математичної освіти у ВНЗ; уміння працювати з програмним забезпеченням); б) інформаційні технології як засіб активного навчання студентів, інноваційної діяльності з використання Інтернет-ресурсів (виконання студентами Інтернет-проектів, складання Інтернет-програм, залучення до дистанційного спілкування, презентація виконаних методичних завдань в Інтернет-мережі тощо).

Ефективність організаційно-методичного боку навчального процесу забезпечується дотриманням поєднанням традиційного навчання студентів та навчання з використанням Інтернет-матеріалів. При викладанні методико-математичних дисциплін на психолого-педагогічному факультеті вона досягається поєднанням змістових узагальнень, які здійснюються під час лекцій і практичних занять, та самостійної роботи студентів з інформаційними Інтернет-ресурсами. Організоване таким чином інформаційне середовище при викладанні методико-математичних дисциплін створює передумови до формування позитивної мотивації до предметів “Математичні методи у психології”, “Технології викладання освітньої галузі “Математика”, “Інноваційні технології навчання математики у початкових класах”, “Методика викладання математики”.

В інформаційному середовищі формуються готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності, яка передбачає розвиток аналітичних умінь (оперування інформаційними потоками, перерозподіл чи структурування навчальних матеріалів, виконання системної обробки інформації різної ємності, критичність в оцінюванні інформації, уміння виокремити головне); формування когнітивної гнучкості мислення як здатності до перспективного планування, моделювання та методичного прогнозування; інформатичних умінь (технічних навичок у роботі з комп'ютером, носіями інформації, пошуковими системами, мультимедійними засобами, Інтернет-ресурсами), комунікативних умінь або формами усної та писемної мови, володіння стильовими формами електронного спілкування, оформлення презентацій відповідно до

правил спілкування у Інтернет-мережі; навичок самовдосконалення та самореалізації (створення власних проєктів, підготовка публікацій творчих робіт, участь в обговоренні проблемних питань на форумі, висунення методичних пропозицій та рекомендацій тощо). Ознакою професійної компетентності вчителя є вміння обирати оптимальну стратегію педагогічної діяльності, орієнтуватися у варіативних підходах до організації педагогічного процесу, інноваційних технологіях навчання. Педагог виступає посередником між дитиною та соціальним оточенням, і у розробці проєкту процесу навчання інформатики має враховувати дані про розвиток дітей та визначати перспективи індивідуального розвитку школярів. Щонайперше, це вміння виокремлювати та формулювати протиріччя, розрізняти в них змістові та сутнісні характеристики, що в цілому впливає на продуктивно-творче вирішення суперечностей.

Особистісно-педагогічна творчість вчителя набуває індивідуальних форм, які відповідають особливостям особистості педагога. Лише єдність компетентності педагога у питаннях використання інноваційних інформаційних технологій (теоретичний аспект) та етики в реалізації управлінських програм у практику формування інформаційної культури (морально-ціннісний аспект) складає основу творчої самосвідомості педагога.

Поєднання роботи по веденню студентського Портфолію та самостійним пошуком навчальної інформації дозволяє розширити поле діяльності майбутнього вчителя початкових класів. Потрфолію, яке є результатом спеціально організованого пошуку та узагальнення навчальної інформації, виступає реалізацією здійснення системного моніторингу педагогом та самоаналізу студентами якості виконання практико орієнтованих методичних завдань. Студентське Портфолію представлено як робочу файлову папку, котра містить багатоцільову навчально-методичну інформацію і документує особистісні навчальні досягнення студента з певної навчальної дисципліни. Портфолію виконує демонстраційну та оцінно-контрольну функції та дозволяє накопичувати матеріали для подальшого практичного використання під час педагогічної практики та у подальшій професійній діяльності. До структури Портфолію віднесені титульний аркуш (відомості про навчальний предмет, студента); програма курсу; теоретичні знання у вигляді структурно-логічних схем, зразків міркування, зразків виконання, системи опорних методичних завдань, паспортів статистичних критеріїв тощо; розробки практичних занять та практичні роботи студентів (конспекти та фрагменти уроків, альбом коротких записів до задач, альбом геометричного матеріалу, роботи студентів з

повним циклом статистичного дослідження); оцінювання результатів навчання (викладачем, студентом у вигляді листа самооцінки).

Упровадження моделі навчання студентів психолого-педагогічного факультету з використання Портфоліо дозволяє дійти висновку про позитивні результати, а саме: доступність складання, ведення та використання у навчальному процесі; можливість фіксувати індивідуальні навчальні досягнення кожного студента, своєчасно виявляти утруднення у студентів при засвоєнні нової навчальної інформації чи практичному застосуванні одержаних знань, умінь чи навичок у конкретних навчальних ситуаціях. Серед негативних можна вказати на жорстку регламентацію викладачем обсягу навчальних завдань, що значно знижує роль самостійної роботи з планування студентом власної навчально-методичної діяльності. Узагальнюючий висновок щодо запровадження Портфоліо у навчальний процес полягає у тому, що “паперове” навчання не задовольняє освітніх потреб студентів, не дозволяє їм виявити ініціативу та самостійність.

Оптимальне поєднання традиційної роботи з книгою, текстом та інформаційними процесами на технічній основі, в електронній формі складає новий напрям формування інформаційної культури [5, с. 39]. Тому у подальшій роботі у професійно-методичній підготовці студентів психолого-педагогічного факультету виступило ведення Портфоліо з використанням матеріалів Інтернет-сайтів, складених до кожного навчального курсу. Активний характер інформаційного пошуку навчальних матеріалів, реалізація інформаційної моделі системи знань з окремої дисципліни, інформаційне управління добром та групуванням Інтернет-матеріалів закладають основи для грамотної роботи з навчальною інформацією. Підхід до організації процесу навчання, коли Портфоліо та Інтернет-сайт утворили циклічну взаємопов'язану дидактичну структуру, вплинув на модель навчання. Традиційну модель можна означити як таку, що базується на комунікативній, інформативній, наслідувальній взаємодії учасників навчального процесу, тоді як Інтернет орієнтована – на створення Інтернет-середовища. Особливістю інформаційного середовища в Інтернет-мережі є те, що студент має вільний доступ (у часі та просторі) до матеріалів сайту. Студент одночасно є “споживачем” навчальної інформації та автором певних матеріалів сайту, тобто, навчаючись сам, він навчає інших. Наведемо приклади навчально-методичних завдань, які виконують студенти з Інтернет-підтримкою. Це навчальні проекти: підбір, структурування навчальних матеріалів з курсу за матеріалами сайту; обговорення студентських робіт та їх захист авторами проектів; участь у роботі форуму сайтів; проблемна демонстрація використання статистичних критеріїв для конкретного експериментального завдання з психології.

Інтернет-ресурс з елементами дистанційної освіти, призначений для складання студентського Портфолію, містить: програму курсу, опорні тексти лекцій, розробки практичних занять, зміст домашніх робіт, перелік питань до курсового і державного екзаменів, вимоги до виконання самостійних робіт, критерії оцінювання прикінцевих результатів, статті науковців до тем курсу, навчальні матеріали; список літератури. Наступним завданням, обов'язковим для груп студентів, є створення навчального фільму за темами курсу або слайд-шоу для фотоальбому, їх оформлення та розміщення на сайті при підтримці педагога. Студенти другого курсу готують мультимедійну презентацію за матеріалами навчальної дисципліни, тоді як студенти випускного – навчальний фільм. Створення фільму є творчим навчальним завданням, яке передбачає вибір теми фільму (за змістом початкового курсу математики), формулювання навчальної проблеми, написання сценарію з детально виписаними сценами, дотримання вимог до зйомок, розподіл ролей, режисуру, виведення на сцену головного героя, монтаж фільму, реалізацію освітніх цілей у змісті фільму тощо.

Відповідальність, активне ставлення студентів до виконання навчальних завдань та якісного їх оформлення, своєчасної звітності виховуються у спілкуванні “педагог – студент” з використанням Інтернет-ресурсів. До них відносимо обговорення актуальних проблем початкової математичної освіти на форумі сайтів, а саме “Формування основ інформаційної культури молодших школярів”, “Проектна діяльність учнів початкових класів на уроках математики”, “Технології навчання математики у початкових класах”, “Формування логічності мислення молодших школярів”, “Технологія складання нестандартних задач з математики у початкових класах”. Результати зворотного зв'язку дозволяють підтримувати “відкриту” динаміку особистих здобутків кожного студента, а з іншого – вносити зміни в перспективне планування навчального процесу до курсів з методико-математичним змістом.

До форм організації інформації віднесені електронні бібліотеки та електронна пошта [3, с. 49], які призначені для пошуку та обміну в Інтернет-середовищі навчальних матеріалів, продовжують лінію Інтернет-спілкування викладача та студента. Виконання навчальних завдань, оформлення їх в електронному вигляді та передача на електронну адресу дозволяє дистанційно контролювати самостійні види роботи студентів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Поєднання кількох видів Інтернет-підтримки для організації процесу навчання студентів психолого-педагогічного факультету сприяють формуванню у студентів ініціативи, самостійності та потягу до пошукової дослідницької діяльності. Студентами створюються методичні скарбнички або

технологічний інструментарій майбутнього вчителя, який зорієнтований на освітню перспективу. Інтернет-матеріали у навчанні студентів підвищують якість викладання математичних і методичних дисциплін, залишаючись одним із засобів віртуального навчання. Тільки у поєднанні Інтернет-матеріалів з веденням Портфоліо реалізуються цілі та цінності професійно-методичної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Серед напрямів подальших розвідок проблеми продуктивної освіти на засадах Інтернет-підтримки вбачаємо у розробці електронної бібліотеки до методико-математичних курсів, долученні студентів психолого-педагогічного факультету до участі в інформаційно-конференціальних заходах (студентських Інтернет-конференціях різних рівнів).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гершунський Б. С. Компьютеризация в сфере образования: проблемы и перспективы / Борис Семенович Гершунский. – М.: Педагогика, 1987. – 264 с.
2. Голубкова О. А. Ценностные ориентации в системе высшего образования // Инновации в образовании: Сборник материалов конференции. Серия “Symposium”, выпуск 29. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество – 2003. – С. 293-300.
3. Застосування телекомунікаційних засобів у навчальному процесі: психолого-педагогічні аспекти: навч.-метод. посібн. / авт. кол.; за ред. М. Л. Смульсон. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 256 с., іл., табл. – ISBN 978-966-644-113-6.
4. Лапчик М. П. Реализация компонентов информатики и НИТО в учебных планах педагогических вузов // Информатика и образование. – 1996. – № 6. – С. 1 – 5.
5. Семенюк Э. П. Информатики и современный мир. Философские аспекты: очерки / Эдуард Петрович Семенюк. – Л.: Укр. академия печати, 2009. – 283 с.
6. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58 – 64.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Фадєєва Тетяна Олексіївна – доцент кафедри методик початкової освіти Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів – теоретичні і методичні засади наступності між дошкільною та початковою ланками освіти.